ସଭ୍ୟ ଜମିଦାର

ବାବୁ ବଳରାମ ବଳ କଲିକତା ବଡ଼ବଜାରର ଜଣେ ଗଦିଆନା ମହାଜନ । ଉତ୍କଳର ସମସ୍ତ ବେପାରୀଙ୍କର ଦଣ୍ଡିଦାର । ସମସ୍ତ ମାଲ ଆମଦାନି-ରପ୍ତାନି ତାଙ୍କ ହାତବାଟେ ହେଉଥିଲା । ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କାର କାରବାର । ଢେର୍ ବର୍ଷ ତଳର କଥା । ରେଳ ନାମ ତ କେହି ଶୁଣି ନ ଥିଲେ, ଇଷ୍ଟିମାର ମଧ୍ୟ ଚଳୁ ନ ଥିଲା । ବାଲେଶ୍ୱର ଜାହାଜରେ ମାଲ ଆମଦାନି ରପ୍ତାନି ହୁଏ । କଲିକତା ଆମଦାନି ମାଲ ମଧ୍ୟରେ ଧୂଆଁପତ୍ର ପ୍ରଧାନ । କଲିକତାରୁ ମାଲ ଆସି ବାଲେଶ୍ୱର ବନ୍ଦରରେ ଜାହାଜରୁ ଘାଟ ଭିଡ଼େ । ସେ ସ୍ଥାନରୁ ଶଗଡ଼ରେ ସମସ୍ତ ଉତ୍କଳକୁ ଚଲାଣ ହୁଏ । ଏଥିପାଇଁ ସମସ୍ତ ଉତ୍କଳରେ କଲିକତୀ ଧୂଆଁପତ୍ରର ନାମ ବାଲେଶ୍ୱରୀ । ହେଲେ, ବାଲେଶ୍ୱରୀ ଲୋକେ ଧୂଆଁପତ୍ର ଗଛ କେବେ ଦେଖି ନାହାନ୍ତି ।

ଧୂଆଁପତ୍ର କାରବାର ବଡ଼ କଠିନ । ଘୋଡ଼ାଚଢ଼ା ମହାଜନ କଥାପଦକେ ଘାସ କାଟେ – ଘାସକଟା ଘୋଡ଼ା ଚଢ଼େ । ମହାଜନେ ବୋଲନ୍ତି, 'ଦୋକ୍ତା' କାରବାର ଆଉ ଗୋଖର ସାପ ଖେଳାଇବା ଏକ କଥା । ବାସନାରେ ରଙ୍ଗରେ ମାଲ ସମାନ । ସେହି ମାଲ ମହଣ କୋଡ଼ିଏ ତ ସେହି ମାଲ ମହଣ ଚାଳିଶ ଟଙ୍କା । ଚିହ୍ନରା ଦଣ୍ଡିକାର ନ ଧରି ଲୋକେ ଧୂଆଁପତ୍ର କିଣିବାକୁ ଭରସନ୍ତି ନାହିଁ । ବଳରାମ ବଳେ ଜଣେ ଭଲ ଚିହ୍ନରା, ଏଥିପାଇଁ ଓଡ଼ିଶାରେ ନାମ ଡାକ ।

ମହାଜନଙ୍କ ଘର ଯାଜପୁର ଅଞ୍ଚଳରେ । ଗ୍ରାମ ନାମ ଜଣା ନାହିଁ । ମହାଜନ ଥରେ ଗ୍ରାମକୁ ଆସିଥିଲେ । ଦଶ ବାର ବର୍ଷର ଛେଉଣ୍ଡ ପିଲା ଗୋପାଳିଆ ଗାଁରେ ବୁଲୁଥିଲା । ଜାତିପୁଅଟା ଅନସ୍ଥା ହେଇବୁଲୁଛି, ଦୟାକରି ସାଙ୍ଗରେ ଘେନିଗଲେ । ଗୋପାଳ ଗଦିରେ ଥାଏ । ଖାଉଛି ତ ଖାଉଛି, ଅଛି ତ ଥାଉ, ତାକୁ ଦେଖୁଛି କିଏ, ପଚରାପଚରିର ଦରକାର କଣ ? ଦିନେ ରାତିରେ କଣ ହେଲା କି, ମହାଜନ ଜଣେ ସଉଦାଗର ପାଖରୁ ପାଞ୍ଚଟା ଆକବରୀ ମୋହର କିଣିଲେ । ବାବୁଙ୍କ ମନ ଭାରି ଖୁସି । ମିଳିବା ପଦାର୍ଥ ନୁହେଁ, ବାକ୍ସରେ ରଖି ପୂଜା କରିବେ । ମୋହର ପୁଟୁଳାଟି ଧରି ବସିଥାନ୍ତି, କେତେବେଳେ ତଳେ ରଖିଦେଲେଣି । ପାଇକର ମହାଜନ, ମୋଟିଆ, ମଜୁରିଆ, ହିସାବପତ୍ର ଛିଡ଼ିବାକୁ ରାତି ଛ' ଘଡ଼ି । ବାବୁଙ୍କର ହୋବ ନାହିଁ; ଗଦି ବନ୍ଦ କରି ଉଠିଗଲେ । ତହିଁ ଆରଦିନ ସକାଳେ ଗୋପାଳ ଯିମିତି ଉଠିଛି, ଗଦିରେ ମୋହର ପୋଟଳ ଉପରେ ନଜର ପଡ଼ିଗଲା, ହାତରେ ଧରି ବାବୁଙ୍କ ପାଖକୁ ଧାଇଁଲା । କୁକୁଡ଼ା ଡାକ ଆଗରୁ କଲିକତାରେ ଯିମିତି ତୋପ ପଡ଼େ; ଗଦିଆନ୍ ଧାର୍ମିକ ହିନ୍ଦୁ ମହାଜନମାନେ ସେମିତି ଗଙ୍ଗାସ୍ନାନକୁ ବାହାରିଯା' ନ୍ତି । ଢେର୍ ଜାଗାରେ ଠାକୁର-ଠାକୁରାଣୀ ଦର୍ଶନ କରି ଗଦିକୁ ବାହୁଡ଼ିବାବେଳେ ବେଳ ଦୁଇଘଡ଼ି । ଧର୍ମକାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ସେଇଟା ହେଲା ଅସଲ ବେଳ । ଆଉ ଫୁରୁସତ୍ ବା କାହିଁ ? ବାବୁଙ୍କୁ ନ ଭେଟି ଗୋପାଳ ତାଙ୍କ ପଲଙ୍କ ତକିଆ ତଳେ ପୋଟଳାଟି ଥୋଇଦେଲା । ତାହାର ବି ସେକଥା ଆଉ ମନରେ ନାହିଁ । ବାବୁ ସ୍ନାନ ସାରି ଆସିବା ବେଳକୁ ଚାକର ବିଦିଆ ବାରିକ ଗଦି ଝାଡ଼ିଝୁଡ଼ି କରି ଗଙ୍ଗାଜଳ ସିଞ୍ଚି ଧୂପ ଗୁଳ୍‌ଗୁଳ ଧୂଆଁ ଜାଳଦେଇ ସାରିଛି । ବାବୁ ବଡ଼ ମାଣ୍ଡିଟାକୁ ଆଉଜି ବସି ରୁପାବନ୍ଧା ହୁକାରେ ଭଡ଼ର ଭଡ଼ର କରି ଗୁଡ଼ାଖୁ ପିଇବାକୁ ବସିଲେ । ଆଗରେ ଦୁଇ କଡ଼ା କଣା କଉଡ଼ି ବନ୍ଧା ବ୍ରାହ୍ମଣ ହୁକା, କାୟସ୍ଥ ହୁକା, ନବଶାଖା ହୁକା, କଂସା ବୈଠକରେ ଥୁଆ-ହୋଇଛି । ଏଇଟା ହେଲା କଲିକତା ସବୁ ଗଦିର ଦସ୍ତୁର ।

ବେଳ ଛ' ଘଡ଼ି ବେଳେ ହଠାତ୍ ବାବୁଙ୍କର ମନରେ ପଡ଼ିଲା ମୋହର କଥା । ହଁ ମୋହର କାହିଁ ?

ବାବୁ ଛିଡ଼ା ହୋଇପଡ଼ିଲେ । ହୁକାଟା ହାତରୁ ଖସିପଡ଼ି ନିଆଁପାଣି ଗଦିଯାକ ବୁଣି ପଡ଼ିଲାଣି, ଦେଖୁଛି କିଏ ? ପାଞ୍ଚଟା ମୋହର, ବଡ଼ କଥା ନୁହେଁ, ଏ ଯେ ହେଲା ଆକବରୀ ମୋହର ! ସେହିପରି କପାଳିଆ ଲୋକକୁ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଆଲିଙ୍ଗନ କରନ୍ତି, ଆକବରୀ ମୋହର ମିଳେ । ସେ ମୋହର ଗଲେ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଛାଡ଼ିଯାଏ । ବାବୁ ତ ମୁଣ୍ଡରେ ହାତ ଦେଇ ଗୁମ୍ ମାରି ବସିଗଲେ ।

ଗୋପାଳ ରୋଷେଇଘରେ ବସିଥିଲା; ମୋହର ଖୋଜା ଶୁଣି ଧାଇଁଆସିଲା । ବାବୁଙ୍କୁ ହସି ହସି କହିଲା, "ଆଜ୍ଞା ! ଆଜ୍ଞା ! ମୋହର ଅଛି । ବାବୁ ଧାଇଁଆସି ଗୋପାଳକୁ କୁଣ୍ଢେଇ ପକାଇଲେ । ଗୋପାଳ ମୋହର କାଢ଼ିଦେଇ, ପାଇବାର ଦାସ୍ତାନ ସବୁ କହିଲା । ବାବୁ ଦଣ୍ଡେଯାଏ ତାକୁ ଅନାଇ ନିଃଶ୍ୱାସଟାଏ ପକାଇଲେ ।

ସେହିଦିନ କତିରୁ ତୁଚ୍ଛାଟାରେ ହେଲେ ବାବୁ ଦଶରଥ 'ଗୋପାଳରେ' 'ଗୋପାଳରେ' ଡାକ ପକାଉଥିବେ । ଭୋଜନ ବେଳେ ଥାଳି ପାଖରେ ଗୋପାଳ ଅବଖୁରାରେ ଜଳ ଥୋଇ ନ ଦେଲେ ବାବୁଙ୍କୁ ଆଉ ଜଳ ଭଲ ଲାଗେ ନାହିଁ । ବାବୁଙ୍କ ବିଡ଼ିଆ ଗୋପାଳ ଭାଙ୍ଗିବ । ଶେଯ ପରାଟା ଗୋପାଳ ଜିମା । ବାବୁଙ୍କ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଦେଖି ଗଦିର ଆଉ ପାଞ୍ଚଜଣ ବି ତାକୁ ମାନିଲେଣି । ବାବୁଙ୍କ ଇଚ୍ଛା, ବଡ଼ ଗୋଟାଏ କିଛି ପାଇଟିରେ ତାକୁ ଲଗାଇବେ । ହେଲେ ଓଡ଼ିଆ ପିଲା, ମଫସଲ ଗାଁରେ ଘର, ଏଣେ ତ କଲିକତାଟା ଠିକ୍ ଗଣ୍ଠିକଟା ଖଣି, କଣ ବୋଲି କଣ ହୋଇଯିବ; ହେଉ ଆଉ ଟିକିଏ ପାରିଯାଉ ।

ଦିନେ ବେଳ ଛ' ଘଡ଼ିଯାଏ ଚୁଲିରେ ଲୁଣ୍ଡା ପଡ଼ି ନାହିଁ । ରୋଷାଇଆ ବ୍ରାହ୍ମଣ କାହିଁ ? ହଁ, ଦେଖ, ଦେଖ, ବାବୁଙ୍କ ଟଙ୍କା ସିନ୍ଦୁକ ଚାବି ଭଙ୍ଗା, ପାଞ୍ଚଶହ ଟଙ୍କାର ଥଳିଟା ନାହିଁ । ଢେର୍ ଖୋଜ ତଲାସ ହେଲା; ଥାନାରେ ଏତଲା ଦିଆଗଲା, ଆଉ ପୂଝାରୀ ଏକାବେଳକେ ଗୁମ୍ ! ଗୋଳମାଳରେ ବେଳ ଗଡ଼ିଗଲାଣି, ବାବୁ ଉପାସ ବସିଛନ୍ତି । ବଙ୍ଗାଳୀ ବ୍ରାହ୍ମଣ ହାତରୁ ତ ଖାଇବେ ନାହିଁ, ଏତେ ଚଞ୍ଚଳ ଓଡ଼ିଆ ବ୍ରାହ୍ମଣ ବା କାହୁଁ ଘଟୁଛି ? ଗୋପାଳ ହାତ ଯୋଡ଼ି କହିଲା, "ଆଜ୍ଞା ମୁଁ ତେବେ ଦି' ଟା ଚଢ଼େଇ ଦିଏ ।" ବାବୁ କହିଲେ, "ତୁ ପାରିବୁରେ ? ଆଚ୍ଛା ହେଉ, ଏ ଉଳିଟା ଚଳିଯାଉ ।" ବାବୁ ଠା ପିଢ଼ାରେ ବସି ଦେଖିଲେ, ଏତେ ଚଞ୍ଚଳ ପାଞ୍ଚ ତିଅଣ, ପୁଣି ବଡ଼ ଭଲ । ପଚାରିଲେ, "ଆରେ ଗୋପାଳ, ତୁ କିମିତି ରାନ୍ଧି ଶିଖିଲୁରେ ?" "ଆଜ୍ଞା, ପୂଝାରୀ ରନ୍ଧା ଦେଖି ଦେଖି ଶିଖିଛି । ସେ ରାନ୍ଧୁଥିବାବେଳେ ମୁଁ ବସି ଦେଖୁଥାଏ ।"

ବାବୁ ଏଣିକି ଗୋପାଳ ହାତ ଛଡ଼ା ଆଉ କାହାରି ହାତରୁ ଜଳ ଛୁଅଁନ୍ତି ନାହିଁ । ପୁଣି ଦେଖିଲେ, ବଜାର ସଉଦା ଖର୍ଚ୍ଚ ଅଧାଅଧି ଊଣା, ପରିବାପତ୍ର ଦୁଇଗୁଣ ବେଶି, ପୁଣି ବଡ଼ ସୁନ୍ଦର ରନ୍ଧା । ବାବୁଙ୍କ ମନ ଜାଣି ବେଳ ମାଫିକେ ଗୋପାଳ ରନ୍ଧାବଢ଼ାରେ ଲାଗିଥାଏ । ପୂଝାରୀ ତ ବଜାର ସଉଦା, ଘିଅ ତେଲ ସବୁଥିରୁ ରେଷା କାଟିବ, ସବୁବେଳେ ଆପଣା ରୋଜଗାରରେ ଲାଗିଥାଏ । ବାବୁ ଭଲ ଖାଇଲେ ମନ୍ଦ ଖାଇଲେ ତା' ର କଣ ଯାଏ ?

ବାବୁ ଥରେ ଗାଁକୁ ଯାଇ ଗୋପାଳକୁ ଗୋଟିଏ ଘର ବନାଇ ଦେଇ ବିଭା କରାଇଦେଲେ । କନ୍ୟା।ଟି ଯେମିତି ଦେଖିବାକୁ ଡଉଲଡାଉଲ, ସେମିତି ଗୁଣ । ପହରା ପଡ଼ିବା ଦିନରୁ ଦିନକୁଦିନ ଗୋପାଳର ଘର ବଢୁଛି । ଗୋପାଳ ରନ୍ଧାବଢ଼ା ସାରି ସବୁବେଳେ ଗଦିରେ ବାବୁଙ୍କ ପାଖେ ପାଖେ ଥାଏ । ତୁଚ୍ଛା ବସିଥାଏ ନାହିଁ, କେତେବେଳେ କଣ୍ଟା ଧରିଛି ତ କେତେବେଳେ ମାଲ ସାଇତାରେ ଅଛି ।

ମାଲ କିଣାବିକା ଛକଛାକ ଗୋପାଳ ବେଶ୍ ଜାଣିଗଲାଣି । ବାବୁ ଢେର୍‌ଥର ବିଡ଼ିଲେଣି, ଆପେ ଏଡ଼େ ପୁରୁଖା ଲୋକ ହେଲେ ବି ଥରେ ଥରେ ଗୋପାଳ ବଳିପଡ଼େ, ତା କଥାରେ ଚାଲିଲେ ଠକିବାକୁ ହୁଏ ନାହିଁ, ବେଶ୍ ଦି' ପଇସା ଲାଭ ହୁଏ । ଗୋପାଳ ଆଉ ରୋଷେଇଆ ନୁହେଁ, ବେପାରରେ ବାବୁଙ୍କ ଡାହାଣହାତ । ବାବୁ ବୁଢ଼ା ହେଲେଣି, ପାଞ୍ଚ ଜାଗାକୁ ଯାଇଆସି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଧାଁଦଉଡ଼ କାମ ଗୋପାଳ ଜିମା । ଏବେ ଆଉ ସେ ଗୋପାଳ ନୁହେଁ, ଗଦିରେ ଡାକ ନାମ ସାନବାବୁ । କାଗଜପତ୍ରରେ ଗୁମାସ୍ତା ଲେଖେ, 'ବାବୁ ଗୋପାଳଚନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ର ।'

ବାବୁ ଗୋପାଳଚନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରେ ସନ୍ଧାନ କରି ବୁଝିଲେ, ଯଶୋର, ମୋତିହାର, ପାବନା ଅଞ୍ଚଳରୁ ଯେଉଁସବୁ ହଳଦୀ, ଧୂଆଁପତ୍ର, ସରକ ଆସେ ପ୍ରଥମେ ଚାଷୀଠାରୁ କିଣେ ବୁଲାବେପାରୀ, ସେ ବିକେ ପଇକାରକୁ, ପଇକାର ହାତରୁ କିଣେ ଗୋଦାମବାଲା, ଦଣ୍ଡିଦାର ତା ପାଖରୁ ମାଲ କିଣି ଚଲାଣ ଦିଏ । କଲିକତାରେ ମାଲ ପହଞ୍ଚିଲା ବେଳକୁ ତିନିଟା ହାତରେ ଲାଭ

ଲାଗିଯାଏ । ମହାପାତ୍ରେ ଦିନେ ବେଳ ଉଣ୍ଡି ମହାଜନଙ୍କୁ ଜଣାଇଲେ, "ଆଜ୍ଞା, ବେପାରର ଲାଭ ବିକା ଜାଗାରେ ନୁହେଁ, କିଣା ଜାଗାରେ । ଏହି ଯେ ଧୂଆଁପତ୍ର, ହଳଦୀ ସରକ ଆସୁଛି, ମୁଁ ଥରେ ଯାଇ ଠିକଣା ଜାଗାଟା ବୁଝିଆସେ ।"

ମହାଜନଙ୍କ ଅନୁମତି ଘେନି ସାନବାବୁ ସଳଖେ ଠିକଣା ଜାଗାକୁ ଚାଲିଗଲେ । ମଝିରେ ଆଉ କାହାରିକୁ ନଗା ନ ରଖି ଚାଷମୁଣ୍ଡରେ ଚାଷୀମାନଙ୍କଠାରୁ ସଉଦା କଲେ । ଦୁଇ ବର୍ଷ ଏହିପରି କାମ ଚଳିବାରୁ ଦେଖାଗଲା, ପୂର୍ବଠାରୁ ଦୁଇ ଗୁଣ ଲାଭ ବେଶି । ମହାପାତ୍ରେ ଏବେ ବଳଙ୍କର ଚାକର ନୁହନ୍ତି, ଲାଭରେ ଚାରିପଣୀ ଅଂଶଭାଗୀ ।

ପାଞ୍ଚ ସାତ ବର୍ଷ ଏହିପରି କାମ ଚଳିଲାଣି - ମହାପାତ୍ରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଲକ୍ଷପତି । ସେ ମନା କରୁଁ କରୁଁ ମହାଜନ ବଳେ ଗ୍ରାମରେ ଦଶ ବାରହଜାର ଟଙ୍କା ଲଗାଇ ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ଦୋମହଲା ଘର ବନାଇଦେଲେ ।

ଖଣ୍ଡେ ତାଲୁକ ବି କିଣି ଦେଲେଣି । ମହାଜନଙ୍କର ଇଚ୍ଛା, ଗୋପାଳ ଖୁବ୍ ବଡ଼ଲୋକ ହେଉ । ହେଲେ, ଗୋପାଳର ବଡ଼ଲୋକି ଚାଲିଚଲଣ ନାହିଁ, ଦିନରାତି କାମରେ ଲାଗିଥିଲେ ଆନନ୍ଦ । ଗଦିର ସବୁ ମାମଲତ ତହବିଲ ଚାବି ମହାପାତ୍ର ହାତରେ । ବଳେ ଏବେ ତୁନି ହୋଇ ଗଦିରେ ମାଳା ଗଡ଼ାଉଥାନ୍ତି ।

ବାବୁ ଗୋପାଳଚନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କର ଗୋଟିଏ ବୋଲି ପୁଅ, ନାମ ରାଜୀବଲୋଚନ । ପୁଅଟି ପାରିଗଲାଣି, ଚଉଦ ପୂରି ପନ୍ଦର ଚାଲିଛି । ଗୋପାଳବାବୁ ଗ୍ରାମକୁ ଯାଇଥିଲେ । ଅବଧାନେ ଦେବୀ ଓଝା ଆସି କହିଲେ, "ସାନବାବୁ ଖୁବ୍ ବୁଦ୍ଧିଆ, ଭାରି ପାଠୁଆ, ଖଡ଼ିପାଠ, ପୋଥିପାଠ ସବୁ ଛିଡ଼ିଲାଣି । ଆଉ ତାଙ୍କୁ ପଢ଼ାଇବାକୁ ପାଠ ନାହିଁ ।" ଅସଲ କଥା, ରାଜୀବଟା ଭାରି ଦୁଷ୍ଟ । ଚାଟଶାଳୀରେ ବଡ଼ ଉତ୍ପାତ କରେ, ଅବଧାନଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ବି ତୋଖଡ଼ମୋଖଡ଼ ଲଗାଇଲାଣି । ବଡ଼ଲୋକ ପୁଅ, ଜମିଦାର ପୁଅ ବୋଲି ଶଙ୍କି ରହିଥାନ୍ତି, କିଛି କହିପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ବାବୁ ପୁଅର ପ୍ରଶଂସା ଶୁଣି ଭାରି ଖୁସି । ଅବଧାନେ ଗୋଟିଏ ଯଥା, ପାଞ୍ଚୋଟି ଟଙ୍କା ପୁରସ୍କାର ପାଇ ଦଣ୍ଡବତଟା କରି ମେଲାଣି ଘେନିଲେ । ସାଆନ୍ତାଣୀ (ରାଜୀବଙ୍କ ମାତା) ସାଆନ୍ତଙ୍କୁ କହିଲେ, "ରାଜୀବ ମୋ ବୋଲ ମାନେ ନାହିଁ, ଦିନଯାକ ଗାଁ ଟୋକାଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଦାଣ୍ଡରେ ବୁଲୁଥାଏ । ତାକୁ ସାଙ୍ଗରେ ଘେନିଯାଅ । ରାଜୀବକୁ କଲିକତା ଘେନିଯାଇ କାମ ଶିଖାଇବା ପାଇଁ ବାବୁଙ୍କର ବି ଇଚ୍ଛା ଥିଲା ।

କଲିକତା ବଳବାବୁ ମହାଜନ ଗଦି ସାଙ୍ଗରେ ବଡ଼ ବଡ଼ ଇଂରାଜୀ ସଉଦାଗର ହାଉସମାନଙ୍କର କାରବାର । ମହାପାତ୍ରବାବୁ କୋଠିର ବଡ଼ ବଡ଼ ସାହେବଙ୍କ ପାଖକୁ ଗଲେ, ଗୋଟାଏ ଦୋ' ଭାକି ଜରିଆରେ କଥା ଚଳେ । ବାବୁ ଇଂରାଜୀ ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ - ସାହେବ ବି ଓଡ଼ିଆ ବୁଝେ ନାହିଁ । ବାବୁ ଢେର୍ ଥର ବିଡ଼ିଲେଣି, ମଝିରେ ଦୋଭାକି ଖାବଳେ ମାରିନିଏ । ରାଜୀବ ଯେବେ ଇଂରାଜୀ ପାଠପଢ଼ି କାମରେ ଲାଗିବ, କେହି ଠକାଇପାରିବେ ନାହିଁ । ଗଦିର ସରକାର କେଲ୍‌କାଟା ଏଣ୍ଟ୍ରୁ ଏକାଡେମୀରେ ରାଜୀବବାବୁଙ୍କ ନାମ ଲେଖାଇ ଦେଇ ଆ।ସିଲା । ପଢ଼ା ଚାଲିଛି ତ ଚାଲିଛି । ମାସକୁ ଥରେ ସ୍କୁଲ ଦରମା ଓ କିତାପର ଦାମ୍ ନେବା ବେଳେ ବାପପୁଅଙ୍କର ଭେଟ । ବାପେ ପାଠ ସଇ ନେବେ କଣ, କିପରି ପଢୁଛି ପଚାରିବାକୁ ବି ବେଳ ନାହିଁ । ତିନି ଚାରିବର୍ଷ ବିତିଗଲାଣି । ମାସକୁ ମାସ ସ୍କୁଲ ଦରମା ଆଉ କିତାପର ଦାମ୍ ପଚାଶ ଟଙ୍କାରୁ ବଳିଲାଣି । ଦିନେ ବାପେ ପଚାରିଲେ, "କିରେ ରାଜୀବ, ଏତେ ଖରଚ କ୍ୟାଁ ?" ରାଜୀବବାବୁ ଜବାବ ଦେଲେ, "ବାପା, ମୁଁ କିଲାସ ଢେର୍ ଉପରକୁ ଉଠିଗଲିଣି, ସେଥିପାଇଁ ଏତେ ଖରଚ ।" ବାପ କହିଲେ, "ତେବେ ଆଉ ପଢ଼ ନା, ଆ, କାମରେ ଲାଗ ।" ରାଜୀବବାବୁ କହିଲେ, "ନା, ବାପା, ପାସ୍ ନ କଲେ ଇଂରେଜୀ ପାଠ ହୁଏ ନାହିଁ ।" ମହାପାତ୍ରେ ବି ଶୁଣିଥିଲେ, ଇଂରାଜୀରେ ଗୋଟାଏ ପାସ୍ ହୁଏ । କହିଲେ, "ହଁ ରେ, ସେ କଥା ମତେ ଜଣାଅଛି, ତୁ ବେଶି ବେଶି ପାସ୍ କରି ପକା, ଯେତେ ଟଙ୍କା ଲାଗିବ ଲାଗୁ ।" ବାପ ପୁଅ ଦୁହିଁଙ୍କ ମନ ଖୁସି ।

ଚାରି ପାଞ୍ଚବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ବାବୁଙ୍କ ଇଂରେଜୀ ପଢ଼ା କେତେଦୂର ହେଲା, ସେକଥା ଜଣା ନାହିଁ, ମାତ୍ର ଢେର୍ ଢେର୍ ସଭାସମିତିରେ ଉପସ୍ଥିତି, ଥିଏଟର ଆଉ ଆଉ ସୁସ୍ଥାନ କୁସ୍ଥାନ ଭ୍ରମଣ ବିଷୟରେ ବାବୁ ପକ୍କା ହୋଇଗଲେଣି । ସ୍ୱଦେଶର ଉନ୍ନତି ସାଧନ ନିମନ୍ତେ କେତେଜଣ ବନ୍ଧୁ ମିଳି ଏକାବେଳକେ ଯୋଡ଼ିଏ ସମିତି ସ୍ଥାପନ କଲେ । ମଙ୍ଗଳବାର ଦିନ 'କୁସଂସ୍କାର-ବିମର୍ଦ୍ଦିନୀ' , ଶନିବାର 'ନାରୀସ୍ୱାଧୀନତା ବିବର୍ଦ୍ଧିନୀ' ସଭାର ଅଧିବେଶନ ହୁଏ । ଦୁଇ ସଭାର ସମ୍ପାଦକ ନିଜେ ବାବୁ । ସଭାର ସମସ୍ତ ବ୍ୟୟ ବହନ କରବା ତ ସମ୍ପାଦକ ପକ୍ଷରେ ଉଚିତ, ଏଇଟା ହେଲା କଲିକତାର ନିୟମ । ସଭାରେ ଢେର୍ ଢେର୍ ବକ୍ତୃତା ହୁଏ । ସମ୍ପାଦକ ଢେର୍ ଢେର୍ ବକ୍ତୃତା କଲେଣି । ତାଙ୍କ ବକ୍ତୃତାରେ ଯେଉଁଦିନ ବେଶି ହାତତାଳି ପଡ଼େ, ସେଦିନ ହୋଟଲବାଲାର ବେଶ୍ ଆୟ ।

ଆକସ୍ମିକ ଗୋଟାଏ ସନ୍ନିପାତ ବେମାରି ଆସିଲା, ଦିନ ତିନିଟା ଭିତରେ ସଜ୍ଞାନରେ ବାବୁ ଗୋପାଳଚନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ଗଙ୍ଗାଲାଭ । ପିତାର ମୃତ୍ୟୁରେ ଡକା ପକାଇ କାନ୍ଦିବା ଗୋଟାଏ କୁସଂସ୍କାର । ଶୋକ ପ୍ରକାଶ ଲାଗି ସଭାରେ ତିନିଦିନ ବକ୍ତୃତା ହୋଇଗଲାଣି! ବାବୁ ଖଣ୍ଡେ କଳାକନା ହାତରେ ବାନ୍ଧିଲେ । ସ୍ଥିର ହେଲା, ବ୍ରାହ୍ମଣ ଡାକି ଶ୍ରାଦ୍ଧ କରିବାଟା କୁସଂସ୍କାର, କେବଳ ସଭାଗୃହରେ ଭୋଜି ଆଉ ଦରିଦ୍ରମାନଙ୍କୁ ଅର୍ଥ ବିତରଣ, ଡାକ୍ତରଖାନାମାନଙ୍କୁ ଚାନ୍ଦା ଦିଆଯିବ । ମାତ୍ର ମହାଜନ ବଳବାବୁଙ୍କ ଡରରେ ଏ ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଣତ ହୋଇପାରିଲା ନାହିଁ ।

ମହାଜନ ବଳବାବୁ ପିଲାଟିକୁ ଯତ୍ନରେ ପାଖରେ ରଖିଲେ । ଇଚ୍ଛା, ପିତୃକାର୍ଯ୍ୟରେ ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ହେଉ; ମାତ୍ର ସେ ଇଂରେଜୀ ପାଠ ପଢ଼ିଛି ସତ, ବେପାରବଣିଜ କାମ କିଛି ଶିଖି ନାହିଁ । ଆଶା, କାମରେ ବାପଠାରୁ ବଳି ପଡ଼ିବ । ଗୋପାଳ ଯେ ଅକ୍ଷର ଜାଣି ନ ଥିଲା । ଢେର୍ ବର୍ଷଯାଏ ସ୍କୁଲପାଠ ପଢ଼ିଛି ! ମହାଜନ ପାଖରେ ବସାଇ କାମ ଶିଖାଇବାକୁ ଲାଗିଲେ ମଧ୍ୟ । ଶିଖାଇବା ପାଇଁ କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କୁ ଉପଦେଶ ଦେଲେ । ଏଣେ ରାଜୀବବାବୁର ଗଦିରେ ବସିବାକୁ ମନ ନାହିଁ । ମହାଜନେ ଧରାଧରି କରି ବସାଇଲେ । କାମରେ ମନ ନାହିଁ, କଣଟାଏ ବସି ଭାବୁଥାଏ । ମଙ୍ଗଳବାର ଓ ଶନିବାର କୁଆଡ଼େ ଚାଲିଯାଏ । ବଳବାବୁ ମନରେ କଲେ, ହାତରେ ପାଇଟି ପଡ଼ିଲେ ବା ବାଟକୁ ଆସିବ । ଯେ କାମ ଦେଲେ, ଲାଭ ଥାଉ ମୂଳରୁ ତ୍ରୁଟି କରି ବସେ ।

ଲାଗ ଲାଗ ଯୋଡ଼ାଏ ସଭାରେ ସମ୍ପାଦକ ଅନୁପସ୍ଥିତ ହେବାରୁ ସଭ୍ୟମାନେ ବଡ଼ ଖପା ହୋଇଗଲେଣି । ଅନୁପସ୍ଥିତିର କାରଣ ସନ୍ଧାନ କରି ଦିନେ ଜଣେ ସଭ୍ୟ ସ୍ୱାଧୀନତା ବିଷୟରେ ଭାରି ଗୋଟାଏ ବକ୍ତୃତା କଲେ । ସେଥିର ମର୍ମ - 'ଶିକ୍ଷିତ ଜମିଦାର ସନ୍ତାନ ପକ୍ଷରେ ପର ଅଧୀନରେ ଚାକିରି କରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ ।' ବକ୍ତୃତା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଗୋଟିଏ କବିତା ପାଠ କରିଥିଲେ -

'ଯାହାର ଅଛି ଧନ ଜ୍ଞାନ ଅଧିକ;
ଚାକିରି କଲେ ତା ଜୀବନେ ଧିକ ଧିକ ।"
ସଭାରେ ଖୁବ୍ ହାତତାଳି ପଡ଼ିଲା । ରାଜୀବବାବୁଙ୍କ ମନରେ କଥାଟା ଲାଖିଗଲା ।

ତହିଁ ଆରଦିନ ଦିନଯାକ ରାଜୀବବାବୁଙ୍କୁ ଢେର୍ ଖୋଜତଲାସ ହେଲା, ଭେଟ ମିଳିଲା ନାହିଁ । ମହାଜନ ଆଗରୁ ଭାରି ଖପା ହୋଇଥିଲେ, କେବଳ ଗୋପାଳକୁ ମନରେ କରି ଆଉ କିଛି କହିପାରୁ ନ ଥିଲେ । ସଞ୍ଜବେଳେ ଭେଟ ପାଇବାରୁ ତାକୁ କାରବାରରୁ ଜବାବ ଦେଲେ । ରାଜୀବବାବୁ ତ ତାହାହିଁ ଲୋଡୁଥିଲେ । ଇଚ୍ଛା ଥିଲା, ଅନ୍ୟ ଜାଗାରେ ବସା କରି ସଭାସମିତି ଚଳାଇବେ, ମାତ୍ର ପାରିଲେ ନାହିଁ, ମହାଜନ ବଳବାବୁ ଧରାଧରି କରି ଗ୍ରାମକୁ ପଠାଇଦେଲେ ।

ପାଞ୍ଜିଆ ଗୁମାସ୍ତା ପ୍ରଜାପାଟକଙ୍କ ମନ ଭାରି ଖୁସି । ନୂଆ ଜମିଦାରଙ୍କୁ ଅଧବାଟରୁ ପାଛୋଟି ନେଲେ । ଶୁଣିଥିଲେ, ନୂଆ ଜମିଦାର ସରକାରୀ ସ୍କୁଲରେ ଢେର୍ ପାଠ ପଢ଼ି ତାଲିମ ହୋଇଛନ୍ତି; ଭେଟିବା ପାଇଁ ତହିଁ ଆରଦିନ ସଖାଳେ ଗୋଟିଏ ସଭା ହେବାର ସ୍ଥିର ହେଲା । ସଭା ନାମ ଶୁଣି ଜମିଦାରଙ୍କ ମନ ଭାରି ଖୁସି । ଠିକ୍ ନିରୂପିତ ବେଳରେ, ପୁରୁଣା ବୁଢ଼ା ପାଞ୍ଜିଆ ଗଙ୍ଗାଧର ମହାନ୍ତି ଜମିଦାରଙ୍କୁ ଗଦିରେ ବସାଇଦେଲେ । ତାଲୁକ କିଣା ଦିନଠାରୁ ମହାନ୍ତିଏ ଶେଠ ପାଞ୍ଜିଆ କାମରେ ଅଛନ୍ତି । ଲୋକଟି ବଡ଼ ବିଶ୍ୱାସୀ, କାମଦାର ଲୋକ, ସାଆନ୍ତାଣୀଙ୍କ ଡାହାଣହାତ । ତାଙ୍କ ଯତ୍ନରେ ଜମିଦାରୀ ଆୟ ଖୁବ୍ ବଢ଼ିଛି । ଜମିଦାର ତ ସବୁଦିନେ କଲିକତାରେ । ଏହାଙ୍କୁ ଧରି ସାଆନ୍ତାଣୀ ସବୁ ମାମଲତ ବୁଝାସୁଝା କରନ୍ତି ।

ତାଲୁକା ମଧ୍ୟରେ ଶ୍ୟାମପୁର ଗ୍ରାମଟି ସବୁଠାରୁ ବଡ଼; ଥିଲାଲୋକ ଢେର୍ । ଗୋପାଳବାବୁ ଗ୍ରାମରୁ ଢେର୍ ଲୋକଙ୍କୁ କଲିକତାରେ ନାନା କାମରେ ଲଗାଇ ଦେଇ ରୋଜଗାର କରାଇ ଦେଇଥିଲେ । ବାବୁଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟ ଓ ଯତ୍ନରେ ଢେର୍ ପିଲା କଟକରୁ ଶିକ୍ଷିତ ହୋଇ ଆସିଛନ୍ତି । ବଡ଼ ବଡ଼ ଚାଷୀ, ସରକାରୀ ଚାକିରିଆ, ମହାଜନ, ଲୋଡ଼ିଲେ ଉଣାଅଧିକ ଚାଳିଶ ପଞ୍ଚାଶ ସରିକି ପାରନ୍ତି । ନୂଆ ଜମିଦାରବାବୁ ଖୋଜିବସିଲେ ଗ୍ରାମ ମଧ୍ୟରେ ଶିକ୍ଷିତ କୁସଂସ୍କାରବର୍ଜିତ ଲୋକ ଅଛନ୍ତି କି ନାହିଁ । ପ୍ରାଇମେରୀ, ଅପରପ୍ରାଇମେରୀ ପାସ୍, ଛାତ୍ରବୃତ୍ତି ଫେଲ ଢେର୍ ଶିକ୍ଷିତ ସ୍ୱାଧୀନମନା ଲୋକ ଗ୍ରାମରେ ବୁଲୁଥିଲେ । ଜମିଦାରଙ୍କ ଆହ୍ୱାନରେ ତୁରନ୍ତ ହାଜର ହୋଇଗଲେ । ଜମିଦାରଙ୍କ କଚେରିଘରେ ସନ୍ଧ୍ୟା ସମୟରେ ପ୍ରଥମେ ସଭା ବସିଲା, ନିଜେ ଜମିଦାରବାବୁ ଢେର୍ ବକ୍ତୃତା କଲେ । ସେଥିରେ ସାରମର୍ମ - ହେ ସଭ୍ୟ ମହୋଦୟଗଣ ! ଏ ଦେଶର ଦୁଃଖଦୁର୍ଦ୍ଦଶାର କାରଣ ଲୋଡ଼ିଲେ ଦିନ ଆଲୁଅ ପରି ଜଣାଯିବ । ମୂର୍ଖତା, କୁସଂସ୍କାର, ଅବଳା ଭଗିନୀମାନଙ୍କୁ ଘର ଭିତରେ ଲୁଚାଇରଖିବା ସମସ୍ତର ମୂଳ । ଏ ସମସ୍ତ ଦୂର କରିବା ସର୍ବାଗ୍ରେ ଉଚିତ । ଆଉ ସମସ୍ତେ କିଛି ନ ବୁଝିପାରି ମୁହଁ ଚାହାଁଚାହିଁ ହେଲେ । ବାବୁ ହରିବୋଲ ପଟ୍ଟନାୟକେ ଚଞ୍ଚଳ ଛିଡ଼ା ହୋଇପଡ଼ି କହିଲେ, "ସୁଶିକ୍ଷିତ ଜମିଦାର ମହୋଦୟଙ୍କ ପସ୍ତାବ ଦ୍ୱିତୀୟ କରୁଛି । ଉଚିତ, ଖୁବ୍ ଉଚିତ୍, ନିଶ୍ଚୟ ଉଚିତ୍, ଶୀଘ୍ର ଉଚିତ୍ ।" ଜମିଦାରବାବୁ ଭାରି ଖୁସି ହୋଇ ବାବୁଙ୍କର ପରିଚୟ ପଚାରିଲେ । ହରିବୋଲବାବୁଙ୍କର ଘର ଏହି ଗ୍ରାମରେ, ଇଂରାଜୀ ମାଇନର ପାସ୍ । ବିଦୁପୁର ପୋଷ୍ଟ ଅଫିସର ସବ୍‌ପୋଷ୍ଟମାଷ୍ଟର ଥିଲେ, ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କର୍ମଚାରୀ ପିଅନମାନେ ବଡ ଚୋର ଓ ଅଯୋଗ୍ୟ ଲୋକ ଥିଲେ । ବାବୁ ସେମାନଙ୍କୁ ଶାସନ କରିବାରୁ ସେମାନେ ସରକାରୀ ତହବିଲ ୧୬୨ ଟଙ୍କା ଆଠଅଣା ପଇସା ଚୋରି କରି ବାବୁଙ୍କ ନାମରେ ଗଡ଼ାଇଦେଲେ । ମେଜେଷ୍ଟର ସାହେବ ତାଙ୍କୁ ଛ' ମାସ କଟକରେ ଅଟକାଇ ରଖିଥିଲେ ସତ, ମାତ୍ର ପଛକେ ଅସଲ ହାଲ ଜାଣିପାରି ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ବୋଲି ଛାଡ଼ି ଦେଇଥିଲେ । ବାବୁ ବିରକ୍ତ ହୋଇ ପର ଅଧୀନରେ ଚାକିରି ଛାଡ଼ି ଦେଇଛନ୍ତି ।

ଜମିଦାରବାବୁ ଭାରି ଖୁସି । ଗ୍ରାମ ମଧ୍ୟରେ ତାଙ୍କୁ ଯୋଗ୍ୟ ଲୋକ ବୋଲି ସ୍ଥିର କଲେ । ଆପାତତଃ 'ଜ୍ଞାନବର୍ଦ୍ଧିନୀ' ଓ 'ସ୍ତ୍ରୀ ସ୍ୱାଧୀନତା ବିବର୍ଦ୍ଧିନୀ' ଯୋଡିଏ ସଭା ସ୍ଥିର ହେଲା । ଦୁଇ ସଭାର ସମ୍ପାଦକ ହରିବୋଲବାବୁ । ପ୍ରତିଦିନ ନିୟମିତରୂପେ ସଭାକାର୍ଯ୍ୟ ଚଳିଲା । ସଭାକାର୍ଯ୍ୟ ଶେଷ ହେବାକୁ ଅଧିକ ରାତ୍ରି ହୋଇଯାଏ । ସଭ୍ୟମାନେ ଘରକୁ ଯାଇପାରନ୍ତି ନାହିଁ, କଚେରିଘରେ ସେମାନଙ୍କ ଭୋଜନ ପାନର ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ହୋଇଗଲା । ଗୋଟିଏ ବାଳିକା ବିଦ୍ୟାଳୟ ଓ ଜନାନା ସ୍କୁଲ ବସିବାର ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ହେଲା ।

ରୋଜ ରୋଜ ଟଙ୍କା ଦାଖଲ କରି ବୁଢ଼ା ପଟ୍ଟନାୟକ ହଇରାଣ । ଟିକିଏ ବିଳମ୍ବ ବା ମୋଡ଼ ମୋଡ଼ ହେଲେ ବାବୁ ଭାରି ଖପା । ଟଙ୍କାଗୁଡାକ କୁଏଡେ ଯାଏ, କି କାରବାର ହୁଏ, ଇଦମିତ୍ଥ ନାହିଁ । ଦିନେ ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ମା-ସାଆନ୍ତାଣୀ ଓ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କଥା ହେଲା ।

ପଟ୍ଟନାୟକେ-ଆଜ୍ଞା, ସବୁ ବୁଡ଼ି ବସିଲା !

ମା’ ସାଆନ୍ତାଣୀ- ରହିବ ପରା, ନିଜେ ମୂର୍ଖ କିଛି ବୁଝିବାର ନାହିଁ , ମୂଳକର ଚୋର ରୁଣ୍ଡ, ଟିକିଏ ଧର୍ମଭାବ ଭଲା ଥାଆନ୍ତା ! ଏହି ଘରେ ପୁଣି ମଦ ମାଂସ । ରାଧେକୃଷ୍ଣ ରାଧେକୃଷ୍ଣ ! ପଟ୍ଟନାୟକେ, ତୁମେ ଅଲଗା ହୋଇଯାଅ ।

ପଟ୍ଟନାୟକେ ନିଶ୍ୱାସଟାଏ ପକାଇଲେ ।

ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କୁ କିଛି କହିବାକୁ ହେଲା ନାହିଁ । ରାତି ସଭାରେ ସ୍ଥିର ହୋଇଗଲା, 'ବୁଢ଼ାଟା ଅଯୋଗ୍ୟ, କୁସଂସ୍କାରୀ, ସଭାର ବିଘ୍ନକାରୀ-ସେ ବରଖାସ୍ତ । ହରିବୋଲବାବୁ ଭାରି ଯୋଗ୍ୟ ଲୋକ, ସଭା ଏବଂ ଜମିଦାରୀ ଦୁଇ କାର୍ଯ୍ୟ ତୁଲେଇବେ ।' ଏଣିକି ସୁନ୍ଦର କାର୍ଯ୍ୟ ଚଳିଲା , ଟଙ୍କାର ଅଭାବ ନାହିଁ, ବାଧା ଦେବାକୁ କେହି ନାହିଁ । ଅମଲା ପଧାନମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ସାଫ ହୁକୁମ, ଟଙ୍କା ଦାଖଲ କର । ପ୍ରଥମ ପ୍ରଥମ ସେମାନଙ୍କୁ ଅଡୁଆ ଲାଗୁଥିଲା, ଏଣିିକି ସାଫ ବୁଝିଲେଣି । ଦଶ ଖମାର ଧାନ, ଛ’ ସାତଟା ଗୋରୁ, ମଇଁଷିପଲ, ପଞ୍ଚବାଟୀ ହାତଚାଷ, ଯେଣିକି ଅନାଇଲେ ଟଙ୍କା, ରୋଜଗାରର ଦାଉ କିଏ ଛାଡ଼େ ?

ବାବୁ ଗୋପାଳଚନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରେ ଉଆସ ଆଗରେ ଗୋଟିଏ ପକା ମନ୍ଦିର ତୟାର କରାଇ ରାଧାକୃଷ୍ଣ ଯୁଗଳମୂର୍ତ୍ତି ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରାଇଥିଲେ । ମା’ ସାଆନ୍ତାଣୀ ବର୍ତ୍ତମାନ ଘରୁ ବାହାରି ଯାଇ ସେହି ମନ୍ଦିରରେ ଅଛନ୍ତି, ପ୍ରତିଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟା ସମୟରେ ବକ୍ତେ ଠାକୁର ପ୍ରସାଦ ହବିଷ୍ୟାନ୍ନ । ବୁଢ଼ା ଛାମୁକରଣ ବି ସେହିଠାରେ ଥାନ୍ତି । ପ୍ରତିଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟାଠାରୁ ଅଧରାତିଯାଏ ଭାଗବତ ପାଠ ହୁଏ । ମା’ ସାଆନ୍ତାଣୀ ଦିନଯାକ ଠାକୁର ଆଗରେ ଆଖି ବୁଜି ମାଳ ଗଡ଼ାଉଥାନ୍ତି । ଦିନେ ପଟ୍ଟନାୟକେ ସାଆନ୍ତାଣୀଙ୍କୁ କହିଲେ "ଆଜ୍ଞା, ଶୁଣିଛନ୍ତି, ବାବୁଙ୍କ ମଙ୍ଗଳକୃତ୍ୟ ବଢ଼ିବାର ସଭାରେ ସ୍ଥିର ହେଲା । ମୁଁ କହୁଛି ହେଉ ବୋହୂସାଆନ୍ତାଣୀ ଆସିଲେ ଅବା ଘରକରଣାଟା ସମ୍ଭଳାସମ୍ଭଳି କରିବେ ।" ମା’ ସାଆନ୍ତାଣୀ ଆଁଟାକରି ପଟ୍ଟନାୟକ ମୁହଁକୁ ଘଡ଼ିଏ ଯାଏଁ ଚାହିଁଲେ, ତହିଁ ଉତ୍ତାରେ ପଚାରିଲେ - "ଆ-କନ୍ୟା ?" ପଟ୍ଟନାୟକ କହିଲେ, "ଆଜ୍ଞା ମୁଁ ନିଜେ ସେ କଥା ବୁଝିବାକୁ ଯାଇଥିଲି, ବାବୁ ଜବାବ ଦେଲେ, ଦେଶୀ କନ୍ୟାଗୁଡ଼ାକ ଅଶିକ୍ଷିତା, କୁସଂସ୍କାର, ଅସଭ୍ୟତାରେ ବୁଡ଼ିଛନ୍ତି, ଲୁଗା ଖଣ୍ଡେ ପିନ୍ଧିଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ, ଅଧଲଙ୍ଗଳୀ ହୋଇଥାନ୍ତି, ମୁହଁ ଢାଙ୍କି ମୂଷା ପରି ଗାତରେ ଲୁଚିଥାନ୍ତି । କଲିକତାରେ ପରା କନ୍ୟା ଠିକ୍ ହେଲାଣି ।" ମା’ ସାଆନ୍ତାଣୀ ପାଟିକରି 'ରାଧେକୃଷ୍ଣ ରାଧେକୃଷ୍ଣ' କହି ତୁନି ହେଲେ । ହାତଯୋଡ଼ି ଠାକୁରଙ୍କୁ ଅନାଇଥାନ୍ତି, ଦୁଇ ଆଖିରୁ ଯୋଡ଼ାଏ ଧାର ବହିଯାଉଛି । ପଟ୍ଟନାୟକେ ପୁନର୍ବାର କହିଲେ, "କଲିକତାକୁ ବରଯାତ୍ରୀ କିଏ କିଏ ଯିବେ, କି କି ରୋଶନି କେତେ ତୟାର ହେବ, ପଚାରିଥିଲି । ବାବୁ ଠୋ ଠୋ ହସିଉଠି କହିଲେ, ଅସଭ୍ୟତା, କୁସଂସ୍କାର ! ତୁମେ ତ ଇଂରେଜୀ ଜାଣନା, ଦେଖି ବି ନାହଁ, ସଭ୍ୟ ବିବାହ କଥା କିପରି ଜାଣିବ ? ରୋଶନି ଆଉ ଖରଚ କଥା ଯେ କହିଲ, ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କ ପରି ଅଶିକ୍ଷିତ ଲୋକେ କେତେ ଜମିଦାର ଘର ବୁଡ଼ାଇଲେଣି । ବିହାର-ବିବାହ ବ୍ୟୟ ସଂକ୍ଷେପଣୀ ସଭାକୁ ଇଂରେଜୀ ଅଫିସିଏଲ ଚିଠି ଯାଇଛି, ସେଠାରୁ ଯେପରି ବ୍ୟବସ୍ଥା ଆସିବ, ସେହିପରି ବିଭା ହେବ । ମୁଁ ଆଉ କିଛି କହିଲି ନାହିଁ, ସବୁବେଳେ ମିଜାଜ୍‌ଟା ଚଢ଼ି ରହିଛି, କାଚକୁମ୍ଭାଗୁଡ଼ାକ ଓଳି ତଳେ ଗଣ୍ଡା ଗଣ୍ଡା ଗଡୁଛି ।"

ସଭାର ସଭ୍ୟମାନଙ୍କୁ ସାଙ୍ଗରେ ଧରି ବାବୁ କଲିକତା ଚାଲିଗଲେଣି । କଲିକତା ଗୋଟିଏ ବିଚିତ୍ର ଜାଗା । ଟଙ୍କା କାଢ଼, ମା’ ବାପା ଛଡ଼ା ସବୁ ମିଳିବ । ଖିଦିରପୁର ଗାର୍ଡ଼ନରିଚ୍‌ରେ ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ଦୋତାଲା ଘରେ ଝାଡ଼ଲଣ୍ଠନ ଦେବାଲଗିରେ ଶହେଖଣ୍ଡ ଦିନ ଆଲୁଅ ପରି ଜଳୁଛି, ତଳେ ଗାଲିଚା ଶତରଞ୍ଜି ବିଛଣା । ରାତିରେ ଦୁଇ ତାଇଫା । ଖେମଟା ନାଚ । ଦୀୟତଂ- ପୀୟତଂ ଲାଗିଛି । ଆଖପାଖ ବଜାର ଲୋକେ ଜାଣିଲେ, ଓଡ଼ିଶାର ଗୋଟିଏ ରଜାପୁଅର ବିଭାଘର ।

କନ୍ୟାଟିର ନାମ ନୟନତାରା-ଦୁଃଖପାସୋରା । ବାବୁ ଶୁଣିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଦେଖିଲେ - କନ୍ୟା ସୁନ୍ଦରୀ, ସଭ୍ୟା, ସ୍ୱାଧୀନା, ଶିକ୍ଷିତା । ଜମିଦାରବାବୁ ବିମୋହିତ ହୋଇଗଲେଣି । ମନେକଲେ, ସ୍ୱର୍ଗରୁ ଦେବକନ୍ୟାଟିଏ ଓହ୍ଲାଇ ଆସିଛି । ଦିନରାତି ଗିଲାସ ହାତରୁ ଛାଡ଼ ନାହିଁ । ଚାରିଦିନ ହେଲା ବରକନ୍ୟା ମଧ୍ୟରେ ପୂର୍ବାଳାପ ଅର୍ଥାତ୍ courtship ଚାଲିଛି । ବଗି ଚଢ଼ି କେତେ ଜାଗା ବୁଲିଆସିଲେଣି । କନ୍ୟା ବାପାମାଆଙ୍କୁ ଏଇଟା ଭଲ ଲାଗୁ ନାହିଁ । କାଳେ ଜମିଦାର ପୁଅଟା ହାତରୁ

ଖସିଯିବ, ସେହି ଡରରେ କିଛି କହିପାରୁ ନାହାନ୍ତି । କନ୍ୟାର ଜାତିକୁଳ ଘର ବିଷୟ କେହି ସନ୍ଧାନ କରି କିଛି ଠିକଣା ପାଇଲେ ନାହିଁ ।

ଗଳ୍ପ ଲେଖକମାନଙ୍କୁ ସମସ୍ତ ବିଷୟ ସନ୍ଧାନ କରି ନିରୋଳ ସତ୍ୟକଥାଗୁଡ଼ିକ ଲେଖିବାକୁ ହୁଏ । ଆମ୍ଭେମାନେ ବହୁତ ଅନୁସନ୍ଧାନ ଯୋଗରେ ଏହିପରି ପରିଚୟ ପାଇଅଛୁ । ଆସାମ ଚା' ବଗିଚା ମେନେଜର ସାହେବ ଗୋଟାଏ କୁଲି ଟୋକାକୁ ବବୁର୍ଚ୍ଚି କାମରେ ବାହାଲ କରିଥିଲେ, ତା ନାମ ମକ୍ରା ମଳିକ । ସେ ବଢ଼ି ବଢ଼ି ପଦୋନ୍ନତିରେ ହେଲା ଖାନସମା । ସେହି ବଗିଚାରେ ୩୦/୪୦ ବର୍ଷ ହେଲା ସାହେବମାନଙ୍କ ପାଖରେ ଅଛି । ଗ୍ରାମ, ଘର, ଜାତି, କୁଳ କିଛି ଜଣା ନାହିଁ – କୁଆଡ଼େ ବା ଯିବ ? ସେହିଠାରେ ଗୋଟିଏ କୁଲିଆଣୀକୁ ବାହାହେଲା । ବାହାହେଲା ହଁ, ଢେର୍ ଦିନଯାଏ ସନ୍ତାନମୁଖ ଦେଖିଲେ ନାହିଁ । ତ୍ରିନାଥ ମେଳା, ସୁକୁଟୁନି ପୂଜା, ଗ୍ରାମଦେବତୀ ମାଜଣା, ଦୁଇଜଣଯାକ ଢେର୍ ଢେର୍ ଧର୍ମକାର୍ଯ୍ୟ କଲେ । ଦରବୁଢ଼ା ବୟସରେ ଗୋଟିଏ କନ୍ୟାଜାତ ହେଲା, ବୁଢ଼ାବୁଢ଼ୀ ଭାରି ଖୁସି । ମା' ଝିଅର ନାମ ଦେଲେ ନୟନତାରା – ବାପା ଡାକିଲେ ଦୁଃଖପାସୋରା – ଶେଷରେ ହେଲା ନୟନତାରା-ଦୁଃଖପାସୋରା । କନ୍ୟାଟି ଦିନକୁଦିନ ବଢ଼ିଗଲା । ଚା' ବଗିଚା ପାଖରେ ଗୋଟିଏ ସ୍କଟିସ ବ୍ୟାପ୍‌ଟିଷ୍ଟ ଅର୍ଫେନ ବାଳିକା ସ୍କୁଲ ଥିଲା । ମିସ୍ ଡଗ୍‌ଲାସ ମିଷ୍ଟ୍ରେସ୍ । ମା' ବାପ ଭାରି ଶ୍ରଦ୍ଧା, ଭାରି ଖୁସିରେ କନ୍ୟାଟିକୁ ମୋଜା ଜୋତା ସେମିଜ୍ ଜାକେଟ ପିନ୍ଧାଇଦେଇ ସ୍କୁଲରେ ଛାଡ଼ିଲେ । କନ୍ୟାଟି ବଢ଼ି ବଢ଼ି ପାଠ ପଢ଼ି ପଢ଼ି ତେର ବା ଚଉଦ ବର୍ଷ ହେଲାଣି । କନ୍ୟାଟି ସ୍କୁଲରୁ ଆସି ମା' ବାପ ପାଖରେ ଢେର୍ ଇଂରାଜୀ କଥା କହେ, ମୋଜା ବୁଣା ଦେଖାଏ, ଗୀତ ଗାଏ, ନାଚେ । ଖୁବ୍ ସ୍ୱାଧୀନା । ପୁରୁଷଗୁଡ଼ାଙ୍କୁ ଖାତର କରେ ନାହିଁ । ଏଣେ ମା' ବାପ ମୁଣ୍ଡରେ ଉକୁଣି କାମୁଡ଼ିଲାଣି, କିମିତି ବାହା ଦେବେ । ଛୁଟି ନେଇ କଲିକତା ଆସିଲେ । ଢେର୍ ଖୋଜାଖୋଜି କଲେ; ମାତ୍ର ବାପମା'ର ଜାତିକୁଳ, ଦେଶର ପତ୍ତା ନ ଲାଗିବାରୁ ବର ଜୁଟିଲା ନାହିଁ । ପ୍ରଜାପତି ଘଟସୂତ୍ର ଜଣେ ଦଲାଲ ଠିକଣା ଲଗାଇଦେଲା । ସେହି ଦଲାଲ ବାବୁଙ୍କୁ ଜଣାଇଲା, "ଆପଣ ଜମିଦାର । କଲିକତା ସହରରେ ଭାରି ନାମ ଡାକ । ସେହିପରି ମର୍ଯ୍ୟାଦାର ବିଭାଘର ହେବ ।" ବାବୁ ଝୁଙ୍କି ଝୁଙ୍କି କହିଲେ, 'ଅବଶ୍ୟ, ଅବଶ୍ୟ, ନିଶ୍ଚୟ ।' ମେନେଜରବାବୁ କହିଲେ, "ଟଙ୍କା ନାହିଁ ଯେ !" ଦଲାଲ କହିଲା, "ଏ କଣ ଗୋଟିଏ କଥା ? ବାବୁଙ୍କର ପୁଣି ଟଙ୍କାର ଅଭାବ ? ବାବୁ ଆଜ୍ଞା କରନ୍ତୁ, ଏଇଲାଗେ ଦଶହଜାର ଟଙ୍କା ଆଣିଦେବି ।" ଟଙ୍କା ନାମ ଶୁଣି ବାବୁଙ୍କର ଟିକେ ହୋସ୍ ହେଲା । ଶୁଣି ମନ ଖୁସି ସଳଖି ବସିଲେ । କଲିକତାରେ ମହାଜନଙ୍କର ଅଭାବ କଣ ? ଖୁବ୍ କାଏଦା କଟକଣାରେ ଜମିଦାରୀ ଲେଖିନେଇ ଦଶହଜାର ଟଙ୍କା ଦେବାକୁ କହିଲା । ଦଲାଲ ରେଜିଷ୍ଟରୀ କରିବାକୁ ତର ସହୁ ନାହିଁ, ଜଲ୍‌ଦି ଟଙ୍କା ଆଣ ! କଲିକତାରେ ଅନେକ ବାବୁ ଅର୍ଥାତ୍ ପୂର୍ବ ସଭାର ସଭ୍ୟମାନେ, ଆଏ ଖିଦିରପୁର ବଜାରର ଛୁଟିକୁରିଆ ବଢ଼ିଆ ସମସ୍ତ ଦୋକାନୀ ନିମନ୍ତ୍ରିତ ହୋଇଗଲେ । ନାନାପ୍ରକାର ମିଷ୍ଟାନ୍ନ, ନାନାପ୍ରକାର ପେୟ, ଆସନ, ଦାନ୍ତଖୁଣ୍ଟା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଧରି ଠିକାଦାର ହାଜର । ତିନି ଦିନ ଯାଏ ନାଚତାମସା, ଖିଆପିଆର ଖୁବ୍ ଧୁମ୍ ଲାଗିଛି ।

କରଜ ଦଶହଜାର ଟଙ୍କାରୁ କାହିଁରେ କେତେ ଟଙ୍କା ଖରଚ ହେଲା, ଆମ୍ଭେମାନେ ସେଥିର ହିସାବ ଦେଇପାରିବୁ ନାହିଁ, କାରଣ ସେଥରେ କିଛି ଲେଖା ନାହିଁ । ମେନେଜର ହରିବୋଲବାବୁଙ୍କ ହାତରେ ତହବିଲ । ନାନା କାର୍ଯ୍ୟରେ ବ୍ୟସ୍ତ ଏବଂ ଜମିଦାରଙ୍କ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ନିମନ୍ତେ ସଭ୍ୟଦେଶ ନିୟମାନୁସାରେ ପାନର ମାତ୍ରା କିଛି ବଳି ପଡ଼ିଥିବାରୁ ଖର୍ଚ୍ଚ ଟଙ୍କାର ହିସାବ ରଖିବାକୁ ବେଳ ପାଇ ନାହାନ୍ତି ।

ବିବାହ ଶେଷ । ଜମିଦାରଜମିଦାରିଣୀ ଦେଶସ୍ଥ ସଭ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଧରି ଦେଶକୁ ବାହୁଡ଼ିଲେ । ବରକନ୍ୟା ଉଆସ ମଧ୍ୟକୁ ପ୍ରବେଶ ବେଳେ ଉଆସର ପୋଇଲୀ ପଞ୍ଚା ଗ୍ରାମର ଭଲ ଭଲ ଲୋକ ଘର ବୋହୂଝିଅମାନେ ଗୋଟିଏ ନୂଆ କୁଲାରେ ସେରେ ଅରୁଆଚାଉଳ, ଦୂବ, ବରକୋଳିପତ୍ର ନେଇ ତାହା ଉପରେ ଘିଅଦୀପଟିଏ ଥୋଇ ବରକନ୍ୟା ବନ୍ଦାଇ ନେବାକୁ ଆସିଲେ । ଶଙ୍ଖ ହୁଳହୁଳି ଶୁଣି ଜମିଦାର ଭାରି ରାଗିଯାଇ 'କୁସଂସ୍କାର, କୁସଂସ୍କାର, ଅସଭ୍ୟତା' ଭାରି ଗୋଟିଏ ପାଟି କରିଲେ । ସ୍ୱାମୀଙ୍କ

ଦେଖାଦେଖି କନ୍ୟା "ଏହା ନିତାନ୍ତ ବଡ଼ କୁସଂସ୍କାର ଅଛି, ଏହା ଅସଭ୍ୟତା" କହି ଠୋ ଠୋ କରି ହସିଉଠିଲେ । ଗାଁ ଭୁଆସୁଣୀଗୁଡ଼ାକ ଏସବୁ ଦେଖି ଶୁଣି ଛାନିଆରେ, ଡରରେ, ଘୃଣାରେ କୁଳାଟା ତଳେ ଥୋଇଦେଇ ଯେ ଯାହା ଘରକୁ ପଳାଇଲେ ।

ପୁଅବୋହୂ ହାତ ଧରାଧରି ହୋଇ ମା-ସାଆନ୍ତାଣୀଙ୍କ ସହିତ ସାକ୍ଷାତ୍ କରିବାକୁ ବାହାରିଲେ । ମା' ତେତେବେଳେ ଠାକୁରଙ୍କ ଆଗରେ ମାଳିଟି ହାତରେ ଧରି ଆଖି ବୁଜି ଫୁସ୍‌ଫୁସ୍ 'ହରେକୃଷ୍ଣ' ନାମ ଜପୁଛନ୍ତି । ବୋହୂର ଗୋଡ଼ର ଲେଡ଼ି ଜୋତା ଏଡ଼ିର ଠକ୍‌ଠକ୍ ଶବ୍ଦ ଶୁଣି, ଚମକିପଡ଼ି ଠିଆ ହୋଇଗଲେ । ବୋହୂ ଟିକିଏ ହସି ହସି ଓ ଆମ୍ଭର ପ୍ରିୟ ଶାଶୂ ! ନମସ୍କାର - ନମସ୍କାର ! 'କେମନ୍ତ କର ଆପଣ କର' କହି ହାତ ବଢ଼ାଇ ଯେମନ୍ତ ଶାଶୂ ପାଖକୁ ଚାଲିଯିବେ, ବୁଢ଼ୀ ତ 'ଛୁଁ - ନା - ଛୁଁ - ନା - ଛୁଁ - ନା; ଆରେ କିଏ ଅଛିରେ, ମନ୍ଦିର ଅପ୍ରତିଷ୍ଠା ହେଲାରେ, ବାହର କରି ଦିଅରେ, ବାହାର କରି ଦିଅରେ' ବୋଲି ରଡ଼ି ଛାଡ଼ିଲେ । ଜମିଦାରବାବୁ ମିସେସ ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ହାତ ଧରି ଭିଡ଼ିନେଲେ । ଭାରି ଖପାଟାଏ ହୋଇ କହିଲେ, "ଅସଭ୍ୟତା, ଭାରି ମୂର୍ଖତା, କୁସଂସ୍କାର । ଓହୋ ! ଲେଡିକୁ ଇନ୍‌ସଲ୍‌ଟ ! ସେହି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ମା-ସାଆନ୍ତାଣୀ ଆଉ ବିଶ୍ୱାସୀ ପୋଇଲୀ ରାଧୀ ଗୋଟିଏ ପୁଟୁଳି ଧରି ଘରୁ ବାହାରିଗଲେ - ପୁରୀ ମାତାମଠରେ ରହିବାର ଆଠ ଦିନ ବାଦ ସମ୍ବାଦ ଆସିଲା ।

କେହି ବାଧା ଦେବାକୁ ନାହିଁ, କେହି କିଛି କହିବାକୁ ନାହିଁ, ସ୍ୱାଧୀନ ଭାବରେ କୁସଂସ୍କାର ନିବାରଣ ଆଉ ଦେଶ ଉଦ୍ଧାର ବିଷୟରେ ଲାଗି ପଡ଼ିଛନ୍ତି । ରାତିସାରା ସଭା, ବକ୍ତୃତା ଓ ପାନାହାରରେ କଟିଯାଏ, ଶୋଇବା ବେଳ କାହିଁ ? ମିସେସ୍ ମହାପାତ୍ର ବି ସଭାରେ ଛିଡ଼ା ହୋଇ କେତେଥର ବକ୍ତୃତା କଲେଣି । ଦିନଯାକ ଶୋଇଥାନ୍ତି; ପ୍ରଜାପଟକ କେହି ଗୁହାରିଆ ଆସିଲେ ଭେଟ ନାହିଁ । ଯଦି ଭେଟ ମିଳେ, ଏକ ଜବାବ, "ମେନେଜର ପାଖକୁ ଯାଅ ।"

କେହି ବୋହୂସାଆନ୍ତାଣୀ ବୋଲି କହିଲେ ଜମିଦାରବାବୁ ଖପା ହୋଇଯାଆନ୍ତି । ନାମ ହୋଇଛି, ମିସେସ୍ ମହାପାତ୍ର । ମାତ୍ର ପୋଇଲୀମାନେ ଆଉ ମୂର୍ଖ ଚାକରଗୁଡ଼ାକ ଠିକ୍ ନାମ ଧରି ଡାକିପାରନ୍ତି ନାହିଁ । କେହି କହେ କିସ୍‌ମିସ୍ ମହାପାତ୍ର - କେହି କହେ, ମିସ୍ତ୍ରୀ ମହାପାତ୍ର - କେହି ଡାକେ, ଫିସ୍‌ଫିସ୍ ମହାପତ୍ର; କିନ୍ତୁ ସେଥିରେ ମନା ନାହିଁ, ବରଞ୍ଚ ମିସେସ୍ ମହାପାତ୍ର ହସିପକାଇ ବଡ଼ ଖୁସି ହୁଅନ୍ତି ।

ମିସେସ୍ ମହାପାତ୍ର ପ୍ରାତଃକାଳରେ ଚା' ଖାଇଲା ବାଦ ପୋଷାକ ପିନ୍ଧି ଉଆସ ଚଉପିଠି ବଗିଚା ଆଉ ଆଗ ଦାଣ୍ଡରେ ପ୍ରାତଃଭ୍ରମଣ କରି ଆସନ୍ତି । ଦିନେ ବବୁର୍ଚ୍ଚିଖାନା ତଦାରଖ କରିବାକୁ ଚାଲିଗଲେ । ତେତେବେଳେ ପୋଇଲୀ ପଦୀ ହାଣ୍ଡିଏ ଗୋବର ପାଣି ଧରି କନା ଖଣ୍ଡକରେ ଚୁଲି ଲିପୁଥିଲା । ଜୋତାର ଠକ୍‌ଠକ୍ ଶବ୍ଦ ଶୁଣି ଯିମିତି ମୁହଁ ବଙ୍କାଇ ପଛକୁ ଚାହିଁଦେଇଛି, ଭାରି ପାଟିଟାଏ କଲା, "ଆଲୋ ମୋ ମାଲୋ! ଆଲୋ ବାପାଲୋ ! ଜୋତା ମାଡ଼ି ହାଣ୍ଡିଶାଳରେ ପଶିଲାଲୋ ! ହାଣ୍ଡିପାଗ ମାରୁ ଗଲାଲୋ !" କନାଖଣ୍ଡ ଫୋପାଡ଼ିଦେଇ ଏକା ମୁହାଁ ଧାଇଁଛି । ଆଉ ଉଆସରେ କେହି କେବେ ତାକୁ ଦେଖି ନାହିଁ । ଏଣେ ମିସେସ୍ ମହାପାତ୍ର 'ଉଆ, ଉଆ, ଉଆ' କହି ଅନ୍ୟଆଡ଼କୁ ଧାଇଁଛନ୍ତି । ମୁହଁରେ ରୁମାଲ ଜାକି ନ ଥିଲେ, କେଜାଣି ବାନ୍ତି କରି ପକାଇଥାଆନ୍ତେ । ଏକାବେଳକେ ଶିଶିଏ ଲେଭେଣ୍ଡର ଦେହଯାକ ଢାଳିହେବାରୁ ଟିକିଏ ସାଷ୍ଟମ ହେଲେ । ଗୋରୁଗୁହ ବବୁର୍ଚ୍ଚିଖାନାରେ ଢଳାଯାଇଛି, ଜମିଦାର ଶୁଣି ଭାରି ଖପା; ମୂର୍ଖତା, ଅସଭ୍ୟତା, କୁସଂସ୍କାର । ସେ ଘରେ ରୋଷାଇ ହେଲେ ଲେଡିଙ୍କୁ ଖାନା ରୁଚିବ ନାହିଁ, ବାନ୍ତି କରି ପକାଇବେ । ଚାରିବୋତଲ ଫେନାଇଲ ଘରସାରା ଢଳାଗଲା ।

ଏହିପରି ଆଠ ଦଶ ମାସ ଗଲା ବାଦେ କରଣମାନେ ମେଳିବାନ୍ଧି ଆସି ମେନେଜର ପାଖରେ ଜଣାଇଲେ, "ଖମାର ସବୁ ଖାଲି ପଡ଼ିଛି, ଗୋରୁ ମଇଁଷି ପଲରେ ଲାଙ୍ଗୁଡ଼ ଖଣ୍ଡେ ବି ନାହିଁ, ପାଞ୍ଚବାଟି ହାତଚାଷ ପ୍ରଜା ଲଗାଇ ଦେଇ ଯେଉଁ ସଲାମି ମିଳିଥିଲା ତାହା ଆସି ସରିଗଲାଣି, ଆଉ ଏବେ କାହୁଁ ଖରଚ ଯୋଗାଇବୁଁ? ମେନେଜର ତୁରନ୍ତ ଜବାବ ଦେଲେ, "ମାରିପିଟି

ପ୍ରଜାଙ୍କଠାରୁ ଆଗତୁରା ବର୍ଷକର ଖଜଣା ଅସୁଲ କର ।" 'କୁମ୍ଭୀର ଖୋଜେ ଗୋଳିଆ ପାଣି' , ଅମଲାମାନେ ଆନନ୍ଦରେ 'ଆଜ୍ଞା' କହି ଦଣ୍ଡବତ ହୋଇ ଚାଲିଗଲେ ।

ଆଉ ଦୁଇମାସ ବାଦେ କାର୍ତ୍ତିକ କିସ୍ତି ଟଙ୍କା ଦାଖଲ ନ ହେବାରୁ ତାଲୁକା ନିଲାମରେ ଚଢ଼ିବାର କଟକରୁ ଜବାବ ଆସିଲା । ଠିକ୍ ସେହିଦିନ କଲିକତା ମହାଜନ ଦଶହଜାର ଟଙ୍କା ମୂଳକୁ କଳନ୍ତର ଖର୍ଚ୍ଚା ଓଗେର ଭିଡ଼ି କୋଡ଼ିଏହଜାର ଟଙ୍କାପାଇଁ ଡିକ୍ରୀଜାରି ପିଆଦା କଲିକତା ହାଇକୋର୍ଟରୁ ଆଣି ଚଳନ୍ତି ଅଚଳନ୍ତି ଯାନାସନ ସମସ୍ତ କ୍ରୋକ୍ କରି ପକାଇଲା ।

ସଖାଳୁ ଉଠି ମିଷ୍ଟର ଓ ମିସେସ୍ ମହାପାତ୍ର ବଗଲା-ବଗୁଲୀ ପରି ବସିଛନ୍ତି, ଜନପ୍ରାଣୀ ପାଖରେ ନାହିଁ । ସଭାର ସଭ୍ୟମାନେ ଆଗରୁ ଏକଘରିଆ ହୋଇଥିଲେ, ଗୋବରପାଣି ପିଇ ଜାତିରେ ଉଠିଛନ୍ତି । ଆଉ କି ଆସିବେ ? ବେଳ ବୁଡ଼ିବାକୁ ବସିଲାଣି, ମିଷ୍ଟର ଓ ମିସେସ୍ ଦୁଇଜଣ ଭୋକରେ ଛଟପଟ ହେଉଛନ୍ତି । ସଞ୍ଜ ଲାଗିଲା ବେଳକୁ ମିସେସ୍ ମହାପାତ୍ର ବହୁ କଷ୍ଟରେ ଖଣ୍ଡେ ଅଳଙ୍କାର କାଢ଼ିଦେଲେ, ବିକିବାକୁ ଯାଇ ଦେଖିଲେ ପିତ୍ତଳ, ଗିଲ୍‌ଟି । ଖଣ୍ଡିଏ, ଆଉ ଖଣ୍ଡିଏ ଦେଖାଗଲା, ସବୁଗୁଡ଼ାକ ଗିଲ୍‌ଟି । ବିଭାଘର ସମୟରେ ଅଢ଼େଇହଜାର ଟଙ୍କାର ଗହଣା କିଣାଯାଇଥିଲା; ସବୁଗୁଡ଼ାକ ଗିଲ୍‌ଟି । ଏତେବେଳେ ଦୁଇଜଣଙ୍କ ଚେତା ବସିଲା । ଆଉ ଡିକ୍ରୀଜାରି ପିଆଦା ଜୁଲମରେ ଘରେ ରହିପାରିଲେ ନାହିଁ, ରାତି ଅନ୍ଧକାରେ କାହିଁ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନ ।

ପାଞ୍ଚ ଛ' ବର୍ଷ ବାଦେ ଜମିଦାରବାବୁ ତାଙ୍କ ଶ୍ୱଶୁର କାମରେ ଆସାମରେ ଖାନସମାଗିରି କାମ କରୁଥିବାର ଦେଶରେ ଶୁଣାଗଲା ।